

Presentació Ramon Flecha*

No em sembla que s'hagi de justificar el fet de destinar la monografia d'aquest primer número a la figura i l'obra de Paulo Freire. La inusual repercussió a tots els àmbits que ha tingut la seva estada recent a Catalunya, on ha rebut el nomenament de Doctor Honoris Causa per la Universitat de Barcelona, ha posat en relleu novament la importància i la singularitat d'aquest gran educador. Per una banda, no sembla aventurat de considerar-lo com el més destacat pedagog encara viu; en certa manera ve a ésser el que tanca tota una sèrie "pretecnològica" de grans pensadors sobre el fet educatiu. Per altra banda, la celebritat de Freire ha superat amb escreix la frontera del mite.

Les persones i els organismes de la Divisió de Ciències de l'Educació han portat a terme una tasca eficaç i il·lusionada, a fi de convertir aquest homenatge en un enriquiment de la Universitat i de la seva societat. La Facultat de Pedagogia i l'E.U. de Formació del Professorat, no només han aprovat la proposta coordinadament i unànimement, sinó que hi han posat també tots els recursos i tot l'entusiasme durant el procés. L'ICE ha organitzat un seminari d'aprofundiment de la seva obra. Els professors, el PAS i els estudiants han participat molt intensament en totes les activitats. A més, hi ha hagut una col·laboració estreta i estable dins la campanya popular "Freire a Catalunya" amb els moviments socioeducatius que apliquen aquí la seva metodologia.

Ara, amb aquests treballs, volem contribuir a l'avenç de la investigació en aquesta concepció teòrico-pràctica de l'educació tan original i creativa. Hem evitat de reiterar els temes que ja es poden trobar a la literatura existent, que és prou extensa. Queda fora d'aquest criteri la breu relació bibliogràfica, que s'ha afegit per a qui encara no s'hagi introduït directament en la seva obra.

La conferència de Freire, "La pràctica educativa", és inèdita. La va pronunciar enmig del caliu d'un públic molt nombrós (participants i educadors dels centres d'adults, juntament amb professors i estudiants universitaris) que li va dedicar dotze aplaudiments -el darrer, d'un minut i disset segons. De l'exposició, n'apreciem una maduració i adaptació als nous temps d'alguns elements de la seva teoria: cal destacar-ne la sistematització dels components de la pràctica educativa i les referències a la seva metodologia de pensament. Al col·loqui, en el diàleg directe amb els seus educands (per descomptat!), les respostes que dona inclouen les urgències que Jarvis trobava a faltar en els seus darrers escrits.

*Ramon Flecha i García, Professor de Sociologia i Director del Postgrau d'Educació d'Adults de la Universitat de Barcelona. Última publicació: *Dos siglos de educación de adultos* (1988). Última investigació: "Mapa de l'educació d'adults de la província de Barcelona". (1986-87)

També és inèdita l'entrevista. En algun moment entra en temes que mai ho havia tractat públicament (l'alegria i la responsabilitat que sent enfront de la mitificació que se n'ha fet). Hi ha altres respostes en què precisa elements sobre alguna qüestió (l'interès per Vygotsky, la relació entre ètica i estètica) que ja havia esmentat anteriorment. També hi trobem definicions molt clares sobre aspectes (la formació universitària dels educadors d'adults, la universalitat de la seva reflexió pedagògica) en els quals aquí ha estat molt mal interpretat. Potser és que encara es considera pobra l'argumentació de la seva actitud enfront de les teories de la reproducció i la pedagogia no directiva. A l'entrevista no hi falten les referències al seu compromís amb la realitat (Nicaragua, lluita per l'escola pública), a altres pedagogies alliberadores (l'Escola Moderna) i al moment actual (les reformes educatives).

En el discurs de Paulo, hi descobrim una qualitat humana que no ha quedat desdibuixada amb el merescut reconeixement social de la seva creació pedagògica. Els diversos estaments de la Universitat de Barcelona hem considerat la investigadora com un exemple d'allò que hauria de ser sempre un acte acadèmic d'aquest tipus. Els diversos sectors de la vida cultural, que érem més del que permet la capacitat del Paranimf, vàrem assistir a una representació excel·lent de l'obra de Freire i a una comunicació emocionant amb la personalitat que l'havia feta possible.

El discurs de presentació de Jaume Trilla fa una rigorosa interpretació de l'aportació pedagògica de Freire, a partir del nexa dialèctic entre la teoria i la pràctica. Tot i que ja s'ha escrit molt sobre la seva obra, aquest treball s'hi encara amb una visió nova i creativa. Durant la seva anàlisi, es van descobrint els elements que representen una contribució ben important a una de les qüestions essencials de les ciències de l'educació: la recerca de la conjunció ajustada entre explicació i intervenció. Aquest problema adquireix al nostre país una actualitzada rellevància, en un moment en què la pedagogia universitària es vol ocupar de les necessitats d'educació no formal que genera l'evolució de la societat. L'obra de Freire encara no s'ha explotat en aquesta orientació, i el discurs de Trilla ens proporciona un model de la metodologia amb què se n'ha de fer la prospecció.

L'actitud de la Universitat de Barcelona d'obrir-se a la situació cultural de la societat que la manté feia necessària l'elaboració del primer balanç detallat de la repercussió de l'obra de Freire a Catalunya. Jaume Botey i Alfons Formariz engloben, de la mateixa manera que Paulo, la vinculació amb l'aplicació pràctica i la teorització d'aquest corrent educatiu. L'anàlisi que fan parteix del compendi exhaustiu de les primeres experiències per anar cap a la globalització de les característiques principals i els problemes que té actualment la prou àmplia i consolidada educació d'adults. A l'article hi trobem una gran profusió d'elements i reflexions sobre una qüestió crucial, que encara està per investigar: ¿què és el que passa quan un moviment freirià d'educació d'adults es planteja d'entrar dins el marc escolar, per ultrapassar-lo i intentar de transformar-lo? El model que s'ha desplegat a Catalunya constitueix el camp ideal per a la realització d'aquest estudi.

Entre els que sempre hem viscut i llegit la seva obra des d'aquesta banda de l'Atlàntic (i no ho dic tan sols en el sentit geogràfic), es tendeix a considerar-la un producte d'"un dels moviments" llatinoamericans de la dècada dels seixanta. L'aportació personal de Claudio Lozano va fins a

les arrels més profundes en l'estudi de la història i la situació sòcio-cultural que va fer possible la gestació, consagració i difusió d'aquest mite. És especialment suggerent i útil la relació de la metodologia freiriana amb un Brasil en el qual l'irrupció d'un desenvolupament massa desequilibrat fa que les masses que ha marginat es vegin obligades a reinventar maneres de sobreviure, introduint formes culturals alternatives a l'incapaç coneixement acadèmic. N'hi ha que ara presenten experiències brasileres d'autoocupació com a nous models que han de seguir els que han estat marginats per l'actual revolució tecnològica. Els moviments freirians del nostre país incideixen cada cop més en l'alternativa cultural-política. ¿La línia d'anàlisi d'aquest article proporciona un germen d'explicació d'aquests nous fenòmens?

S'interessen per Freire, els països anglosaxons? Peter Jarvis, un dels principals intel·lectuals de l'educació d'adults a escala mundial, ens demostra que el que hi ha és molt d'interès teòric i molt poca aplicació pràctica de la seva línia pedagògica. Enfront d'aquells que subsisteixen (encara ara!) en l'error de considerar l'educació d'adults com una tasca compensatòria pròpia del Tercer Món, aquest article serveix d'exponent del nivell d'elaboració a què s'ha arribat al Primer Món i de la consciència de l'estat actual del coneixement sobre aquest tema. Quan comenta l'extensa bibliografia que hi ha publicada en anglès, va elaborant un estudi documentat i suggerent dels seus pressupòsits teòrics. Es destaca la contribució de Freire a la reorientació de l'educació d'adults, a un "revestiment" que ha cristal·litzat de manera sòlida en molts dels seus sectors, per damunt dels conceptes que ell ha definit de manera explícita. És especialment interessant quan entra en l'anàlisi de les raons per les quals uns països i estaments acadèmics, que marginen altres pedagogs radicals pretesament sospitosos, consideren excepcional un pedagog com Paulo Freire.

Naturalment, no podem dir que s'acabi així un tema que encara ha de continuar durant molt de temps provocant rius de tinta. No era pas el que preteníem. Només volíem arribar a aconseguir allò tan difícil de crear i no repetir, de dir coses noves, de contribuir amb el nostre esforç a fer avançar un pas més la investigació en aquest tema tan important, en el qual, per haver estat molt tractat, trobem una gran quantitat de llocs comuns, i les aproximacions que s'hi fan són precipitades i reiteratives.